

ÎN DIALOG PERMANENT CU FASCINANTA LUME A LITERATURII ACADEMICIANUL HARALAMBIE CORBU LA 90 DE ANI

**Născut la 15 februarie 1930, în Dubăsarii Vechi, Criuleni.
Filolog, domeniul de cercetare: literatura modernă și contemporană,
probleme de teorie literară și literatură comparată.
Doctor habilitat în filologie (1975), profesor universitar (1995).
Membru titular al Academiei de Științe a Moldovei (1984).**

În miez de Faur, într-un sat așezat pe mal de Nistru, Dubăsarii Vechi, pe 15 februarie 1930, a venit pe lume copilul pe care părinții, Grigore și Agafia, l-au numit Haralambie (nume cu har), după sfântul cinstit în aceeași lună, iar ursitoarele, generoase, i-au urzit fir de viață lungă.

O viață rostuită sub semnul cuvântului, despre care ne zice și Domnia sa, de la înălțimea înțeleaptă a cunoașterii: „Cuvântul este un dar Dumnezeuiesc, e liantul care ne permite să percepem și să sensibilizăm tot ce ține de ființa și intelectul nostru: măreția și vidul, frumosul și urâtul, binele și răul, viața și moartea. Iar datoria cercetătorului, tocmai în aceasta constă, – în a descoperi, în limitele profesionalismului și vocației, – temeliile, resorturile și frumusețile ascunse ale cuvântului, contribuind în acest mod la apropierea de rădăcini, la asimilarea în profunzime de către generațiile actuale a valorilor spirituale, intelectuale, literare, create de predecesori, dar și de contemporani”.

După anii de școală primară, a urmat Liceul Industrial din Chișinău (1942–1944), apoi Școala Pedagogică (1944–1947), cu sediul la Chișinău și Călărași, iar între anii 1947 și 1951 – Facultatea de Limbă și Literatură a Institutului Pedagogic „Ion Creangă”, aflat în clădirea fostei Școli Normale „Mihai Viteazul”. Promoția 1951 a fost una specială, desprindem din amintirile kolegei de facultate Elena Ciornâi (în studenție Cercasski), aceasta (promoția) marcând în timp reale talente de savanți, oameni de cultură, profesori elocvenți și plini de virtuozitate: Boris Melnic, Boris Matienco, Ion Ciornâi, Pavel Zavulan, Valeriu Belousov, Parascovia Petric, Ludmila Covalski-Rădăușan și, bineînțe-

les, cel care avea să devină peste ani istoricul și criticul literar Haralambie Corbu. Astfel se face că, după un interludiu de profesorat, de trei-patru luni, la Școala medie Costești, azi Hâncești, ajunge la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a AȘ a URSS și de atunci încoace este o prezență notorie în câmpul cercetărilor ce țin de istoria și evoluția culturii și literaturii naționale, viața sa contopindu-se, de fapt, cu cea a Institutului de Filologie, a științei academice. Debutului din februarie 1952 (cu o recenzie-prezentare *Un primos nou în poezia moldovenească* la o plachetă de versuri semnată de Petrea Darienco) i-au urmat 25 de cărți de autor, numărul articolelor științifice și de popularizare ridicându-se la ordinul sutelor.

Au fost ani dificili, marcați de cangrena ideologiei totalitariste, care macula aproape orice pornire. Pavel Zavulan, istoricul literar, ne mărturisea în anii din urmă: „Lucram pe un butoi de pulbere”. O confirmă și Eliza Botezatu: „Trebuia să calci cu prudență și să-ți ascuți ecoul pașilor. Literatura clasică abia începea să fie valorificată și Haralambie Corbu e unul dintre cei care-și pune umărul și priceperea la intensificarea acestui proces”. Laborios, a îmbinat administrarea și cercetarea academică cu popularizarea cunoștințelor, prin elaborarea de materiale didactice și editarea operelor scriitorilor clasici. Studii adunate în volume, prefețe la ediții de opere, capitole în lucrări colective.

Între 1962 și 1988 îl aflăm șef al Sectorului de literatură clasică, avându-i colegi pe Efim Levit, Eugeniu Russev, Pavel Zavulan, Vasile Ciocanu, Lazăr Ciobanu, Alexandrina Matcovski, Pavel Balmuș, mai târziu vin Ala Cojocar-Zavadschi, Dorina Surugiu și sub-

semnata, Svetlana Korolevski; între 1984 și 1988 este director al Institutului de Limbă și Literatură al AȘM și redactor al revistei editate de institut. S-au făcut remarcate, încă acum câteva decenii, spectrul amplu al investigațiilor, multitudinea problemelor abordate, trecerea de la scriitor la scriitor, de la o epocă literară la alta, altfel spus, interesul accentuat pentru lumea clasicilor literaturii române, dar și pentru literatura contemporană, pentru viața literară în genere.

Consacrându-se preferențial investigării literaturii clasice, Haralambie Corbu apare drept unul dintre cei mai activi și competenți valorificatori ai moștenirii literare în spațiul dintre Prut și Nistru. Aplică o metodă de investigație largă, documentarist-erudită, sistematizatoare, cu accent pe interconexiunile cauzale, influențe și valoarea estetică. Din această perspectivă sunt analizate operele lui G. Asachi, C. Negruzzi, A. Russo, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, B.P. Hasdeu, D. Cantemir, M. Eminescu, I. Creangă, A. Mateevici, C. Stere ș.a.

Desprinderea și identificarea domeniilor îmbrățișate, cu trăsăturile distinctive ale acestora, denotă și anumite predilecții, unele subiecte fiind reluate, dezvoltate și aprofundate în timp. Creația lui Vasile Alecsandri a fost prioritară pentru cercetător, câteva culegeri și monografii fiindu-i dedicate. Studiul monografic *Dramaturgia lui Alecsandri* (1962), la origine teză de doctorat (1959), a fost continuat, nuanțat, inclusiv documentar, în ampla cercetare *Vasile Alecsandri și teatrul* (1973), volum reeditat în 2010. Sunt reliefate probleme esențiale privind concepția scriitorului asupra dramaturgiei și teatrului, genurile și speciile dramatice preferate (comedia, farsa, vodevilul, cântecelul comic, opereta, drama istorică și cea antică), motivele folclorice, rezonanțele creative ale teatrului lui Vasile Alecsandri în istoria curentă și în contemporaneitate. Alte două aspecte punctate în această carte se impun: opera dramatică pe scena teatrală în timpul vieții scriitorului; dramaturgia lui Vasile Alecsandri pe scena teatrelor din Republica Moldova în perioada postbelică. Cercetarea reușește să îmbine în chip notabil demersul cu o structură bine articulată, în câteva capitole substanțiale, beneficiind și de un indice de nume.

Apropo de nume. Un aspect asupra căruia se va insista (a se vedea § *Numele proprii* din această monografie; temă, la care, de altfel, revine și în alte contexte), pentru că fiecare, nu-i așa, poartă un nume, dar și numele ne poartă pe noi prin viață. În cazul dramaturgiei comice a lui Alecsandri, *numele* e un mijloc eficient de caracterizare, prin grotesc și hiperbolă, spre deosebire de textele lui I. L. Caragiale, în care registrul onomastic aprofundează dimensiunea socială și/sau psihologică a personajului, conchide, argumentat,

cercetătorul. Edițiile Vasile Alecsandri, îngrijite și prefațate de H. Corbu (*Publicistică. Scriitori*, 1968; *Poezii*, 1971; *Piatra din casă. Piese*, 1972; *Opere*. În patru volume, 1976–1977; *Scrieri alese*. În trei volume, 1987, în colaborare) – veneau să întregască și să motiveze perpetuarea numelui vestitului bard, reprezentant strălucit al pleiadei de scriitori care au contribuit nemijlocit la crearea literaturii române moderne. Ediții care, alături de altele, apărute în tiraje de masă (chiar dacă în grafie chirilică și cu binecunoscutele puncte de suspensie; nu se putea altfel!), au jucat un rol enorm în promovarea limbii literare, cultivarea conștiinței de neam, menținerea unui nivel al cărturăriei noastre.

Este incomensurabil aportul lui Vasile Alecsandri la dezvoltarea teatrului și dramaturgiei naționale. Vasile Alecsandri a anticipat și a sugerat numeroase modele și tipaje care vor căpăta contururi inconfundabile în opera celor care i-au urmat. Însuși Alecsandri, într-o epistolă către un prieten, remarcă: „Nu știu dacă am creat teatrul național, dar știu că i-am adus un mare concurs și că aș fi fericit de a-l vedea prosperând în bine”. Reeditarea studiului *Vasile Alecsandri și teatrul*, în 2010, vine să reconfirme trăinicia și durata tezaurului alecsandrian, capacitatea-i surprinzătoare de cunoaștere a lumii și a firii umane, precum și să sublinieze necesitatea studierii acestui tezaur; iar, în sens mai larg, să reanime interesul pentru autori mai vechi, valoroși, care nu mai stau sub reflectoarele atenției publicului/lectorului contemporan. Or, astăzi, în această lume tot mai grăbită, tot mai agitată, tot mai aplicată, nu se mai găsește timp – sufletesc – pentru redescoperirea/revenirea la aceste texte modelatoare de umanități.

Cercetând în opera literară chipul omului și imaginea lui, istoricul compară, abstractizează, generalizează, într-un continuu dialog cu literatura, care, se știe, se naște din interogație, pune ea însăși neconținut întrebări. *Ce iaste lumea? Ce iaste omul?* – se întreba, acum trei veacuri, tânărul principe Cantemir. *Omul e o întrebare? Fiecare om e o întrebare pusă din nou spiritului universului*, afirmă Eminescu. Cât anume din valorile lumii, de azi sau de altădată, rămâne ca element constitutiv al spiritualității noastre, cât anume din modul nostru de a ne raporta la lume este determinat interior de ele? Întrebări care motivează, poate, abordările ce constituie miezul volumelor *Discursul direct. Aspecte ale publicisticii eminesciene* (2000); *Deschideri către valori* (2003); *Dincolo de mituri și legende* (2004), ultimele două înglobând studii și eseuri literare și publicistice. Amintesc câteva titluri: *Polifonism cultural și civilizațional în opera lui Dimitrie Cantemir*; *Tradiții și modernitate în creația lui Vasile Alecsandri*; *Țăranul și țăraniile în opera lui Ion Creangă*.

Fiecare generație și fiecare cercetător descoperă și redescoperă noi zone și noi semnificații în necuprinsul ocean al gândirii, înțelepciunii și imaginației cantemiriene, constată autorul, raliindu-se opiniei avizate (I. Rotaru) conform căreia scrierile lui Cantemir trebuie recitite și reconsiderate, modificarea unghiului de lectură fiind posibilă datorită prezenței în aceste pagini a unor sensuri latente, deloc sau insuficient cercetate, dar asupra cărora studiul ultimilor ani își îndreaptă tot mai insistent privirea. Prin opera sa Dimitrie Cantemir se înscrie în dialogul valoric european, punând în lumină aspecte ale preocupărilor și aspirațiilor timpului său, făcând dovada unei mentalități și a unei stări de civilitate.

În studiul despre Vasile Alecsandri aflăm reiterată ideea că moștenirea literară a acestuia își așteaptă cititorul împătimit de frumos și sensibil la valorile fundamentale ale neamului. Ideea-cheie care rezumă studiul consacrat publicisticii eminesciene e că Eminescu trebuie citit. Sfântosul humuleștean ne ajută – astăzi – să medităm asupra condiției umane, ne îndeamnă să găsim soluții în situații extreme; enciclopedismul lui este unul aparte, fiind susținut și alimentat de imensa-i cultură populară – iată doar câteva dintre gândurile care derivă din substanțialul studiu consacrat lui Ion Creangă, studiu care are în final, surprinzător, drept anexă, splendidul eseu *Ivan Turbincă, poveste pentru copii*, de Magda Isanos, în care vibrează aceeași rară sensibilitate, deschisă orizonturilor existențiale și umane.

Alte câteva construcții, cu titlul generalizator *File albe, file negre*, au drept obiectiv pe Stere și publicistica sa, – care anunță, de fapt, volumul din 2005, *Constantin Stere. Schiță de portret psihologic*. Concluziile spre care autorul își conduce demersul sunt deschise către perspective îndrăznețe, care provoacă la reflecție. Ca și textele adunate în cel de-al doilea compartiment al volumului amintit: *Opere și destine literare*, un ciclu de eseuri literare și publicistice privind procesul literar contemporan – mărturii, confesiuni despre cei pe care studentul, profesorul, cercetătorul, academicianul H. Corbu i-a cunoscut, i-a apreciat și pentru care viața a însemnat muncă zidită în cărți: personalitatea complexă a înaintemergătorului Andrei Lupan, subtilul observator al sufletului uman Ion Druță, desfecătorul de cuvinte Victor Teleucă, Liviu Damian, Pavel Boțu, Dumitru Matcovschi, spiritualul Nicolai Costenco, Vasile Coroban, Simion Cibotaru, Nicolae Corlăteanu, Vasile Ciocanu, colegii de facultate Elena și Ion Ciornâi, savanții Dimitri Mihalci, Iuri Kojevnicov, Virgil Căndea ș.a. Autorul prinde în vârf de pană crâmpoie, secvențe grăitoare, de real interes, din istoria noastră imediată, care ar putea fi utile unor viitoare sinteze (gând care se face tot mai auzit în spațiul literar basarabean) ale devenirii și duratei noastre spiritua-

le. Or, adevăratul rost al istoricului literar este tocmai de a menține vie, de a amplifica și a face să rodească această durată și să-i asigure continuitatea.

Anii 2000, 2000 plus, s-a observat, sunt ani plini pentru cercetător, lansând în ritm susținut mai multe volume, la cele anunțate adăugându-se: *Fața ascunsă a cuvântului* (2007), *În lumea clasicilor. Sinteze și interpretări* (reeditare, 2012). E, de altfel, perioada când se retrage din activități și responsabilități administrative, care, se știe, sunt foarte cronofage (1986–1988, coordonator al Secției de Științe Socioumane al AȘM; 1989–1995, vicepreședinte al Academiei), dedicându-se în totalitate plăcutei zăbave a lecturii și scrisului. Pentru H. Corbu cuvântul scris reprezintă dimensiunea interioară a propriei personalități, căci, după cum remarca și distinsul coleg Nicolae Bilețchi, opera e într-un fel portretul autorului. Meditează îndelung la definirea/formularea problemelor, revelatoare, de cele mai multe ori. Hermeneut temperat, îmbrățișează o formulă care propune, lăsând cititorul (imparțial) să decidă asupra elementelor generatoare ale textului, vorba lui Neculce: *cine precum îi va fi voia, așa va face*. De altfel, adresările către cititor, în bună tradiție cronicărească, se regăsesc în mai toate studiile sale, ca și îndemnul frecvent: *să poposim un pic, să zăbovim la...* De aici vine, probabil, și titlul apariției editoriale *Revenire la valori. Câteva popasuri în domeniul literaturii artistice și al științei* (Chișinău, 2014), care adună texte mai vechi și mai noi – interogare a valorilor lumii, repunere în discuție a propriilor valori. Memorabile, pilduitoare în esență, sunt conexiunile Hasdeu – Goma – Stere – Druță, chiar dacă, pe anumite segmente se doresc niște nuanțări. Ca și tangența Stere – Nicolae Donici, astrofizicianul. Adevăratele spirite, în punctele esențiale, se ating.

Nicolae Donici, nepotul marelui fabulist, el însuși o fală a neamului nostru (Gr. Antipa), Membru de Onoare al Academiei Române, cu destinul său neordinar, ca și readucerea lui, simbolic, acasă, la Dubăsarii Vechi, a fost o preocupare pe care a purtat-o aproape de suflet academicianul Haralambie Corbu și în care a investit mult, reproiectând în actualitate această palpitantă derulare a unei vieți și dându-i contur de literă. A răsplătit, tardiv, dar generos, acel „onorariu” cu bătaie lungă, oferit în depărtata, dar neuitata copilărie.

A scris cu deosebită pătrundere despre pasiunea pentru flori, ca și despre cea pentru aștrii cerești, ale lui Stere și Donici Nicolae. Deduc de aici că le admiră și Haralambie Corbu. Brândușele, flori perene, care vestesc primăvara, se încâpățânează uneori să răsară și în luna februarie, chiar de ziua sa de naștere. La mulți ani, domnule academician!

Svetlana KOROLEVSKI